

CÁC NGUYÊN TẮC DẠY HỌC *NHỮNG NGUYÊN LÝ CƠ BẢN* *CỦA CHỦ NGHĨA MÁC-LÊNIN* THEO ĐỊNH HƯỚNG PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC TỰ HỌC CHO SINH VIÊN HIỆN NAY

KHUẤT THỊ THANH VÂN*

Ngày nhận bài: 29/03/2017; ngày sửa chữa: 31/03/2017; ngày duyệt đăng: 12/04/2017.

Abstract: The article introduces rules of teaching module Principles of Marxism and Leninism towards developing self-study for students. These rules form complete system that determine the teaching methods and teaching forms in various contexts. Moreover, choosing methods of teaching based on these rules is to improve quality of teaching at universities towards developing learner's competence.

Keywords: Basic principles, self-learning competence, competence development.

Năng lực tự học (NLTH) là năng lực cơ bản, thiết yếu mà bất kỳ cá nhân nào cũng cần phải có để sống, học tập và làm việc; nhất là trong điều kiện toàn cầu hóa và kinh tế tri thức hiện nay. Phát triển NLTH là nhiệm vụ quan trọng trong công tác giáo dục đại học. Lựa chọn và sử dụng phương pháp dạy học (PPDH) giúp người học biết cách học, biết cách tự học là yêu cầu quan trọng trong quá trình dạy học (DH) hiện nay.

Những nguyên lý cơ bản (NNLCB) của chủ nghĩa Mác-Lênin là môn khoa học được giảng dạy ngay từ năm đầu của bậc đại học, là môn học có dung lượng kiến thức lớn, có vai trò quan trọng trong việc hình thành thế giới quan, nhân sinh quan và phương pháp luận của sinh viên (SV). Trong điều kiện đào tạo theo học chế tín chỉ của các trường đại học hiện nay, việc DH hướng tới phát triển NLTH cho SV có ý nghĩa vô cùng quan trọng. Tuy nhiên, để vừa đảm bảo mục tiêu môn học vừa đảm bảo định hướng phát triển NLTH cho SV, quá trình DH môn *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* cần quán triệt một số nguyên tắc cơ bản sau:

1. Đảm bảo mục tiêu môn học

DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* theo định hướng NLTH có mục đích là định hình và phát triển NLTH ở SV. Quá trình DH và xây dựng NLTH phải bám sát và dựa trên cơ sở đảm bảo mục tiêu về kiến thức, thái độ, kỹ năng mà môn học hướng tới. Qua đó, SV xây dựng được thế giới quan, phương pháp luận khoa học, nhân sinh quan cách mạng, có niềm tin và lí tưởng cách mạng; SV biết vận dụng sáng tạo nó trong hoạt động nhận thức và thực tiễn; trong rèn luyện và tu dưỡng đạo đức, đáp ứng yêu cầu của con người Việt Nam trong sự nghiệp bảo vệ Tổ quốc và xây

dựng chủ nghĩa xã hội.

- *Đảm bảo mục tiêu về kiến thức* của môn học theo định hướng NLTH thể hiện ở việc đảm bảo tính chính xác của các khái niệm, phạm trù, quy luật và tính quy luật trong mỗi nội dung DH. Chỉ khi SV nắm vững và chính xác các khái niệm, phạm trù, quy luật và tính quy luật ấy mới có cơ sở để hiểu được nội dung các nguyên lý cơ bản của chủ nghĩa Mác-Lênin; đồng thời, mới có thể liên hệ, vận dụng nó trong thực tiễn. Do đó, trong quá trình tổ chức DH, giảng viên (GV) cần chú ý định hướng cho SV trong từng nội dung. Những luận điểm phải được chứng minh rõ ràng bằng các ví dụ cụ thể, trực quan, có sự liên hệ với thực tiễn để SV dễ hình dung và nắm bắt.

Đảm bảo mục tiêu về kiến thức trong DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* chính là định hướng cho SV trong hoạt động tự học, không đi đến kết luận hay nhận định chung chung, phiến diện, lệch lạc, cực đoan. DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* nói riêng và DH lí luận chính trị nói chung, GV không chỉ tập trung vào việc truyền thụ những kiến thức giúp SV nắm vững và hiểu được các quan điểm lí luận, các khái niệm, phạm trù trong bài học, quan trọng hơn là thông qua đó để giáo dục và hình thành ở SV thái độ tích cực trong học tập và cuộc sống.

- *Đảm bảo mục tiêu về thái độ* trong DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* theo định hướng NLTH, GV cần quan tâm đặc biệt đến việc phải tổ chức quá trình DH như thế nào để hình thành và phát triển được NLTH cho SV. Với vai trò là chủ thể của quá trình nhận thức, SV phải chủ động, tự giác, tích cực tham gia vào quá trình học tập (từ sắp xếp kế hoạch, thời

* Học viện Báo chí và Tuyên truyền

gian tự học đến việc tìm kiếm tài liệu, trao đổi với bạn bè, thầy cô) để có phương pháp tự học hiệu quả, thực hiện được mục tiêu học tập của cá nhân đối với môn học. Trong quá trình đó, GV chỉ là người định hướng, hỗ trợ và động viên để tự SV thực hiện và chiếm lĩnh tri thức. Do đó, việc đảm bảo mục tiêu về thái độ trong DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* theo định hướng NLTH, thể hiện trong việc GV chọn lựa PPDH, chuẩn bị, thiết kế, tổ chức các hoạt động DH sao cho SV phải tham gia tối đa vào các hoạt động học tập. Từ đó, SV ý thức sâu sắc về vai trò của việc tự học và tự giác tiến hành các hoạt động tự học một cách nghiêm túc, hiệu quả.

- *Đảm bảo mục tiêu về kĩ năng* trong DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* theo định hướng NLTH, thể hiện ở việc GV, với vai trò chủ đạo, tổ chức tiến hành hoạt động DH; thông qua sự định hướng nội dung, các PPDH để hướng tới việc định hình những kĩ năng tự học cho SV (kĩ năng xây dựng kế hoạch học tập môn học; tìm kiếm và tập hợp tài liệu học tập; phát hiện và giải quyết vấn đề; vận dụng liên hệ với thực tiễn; tự kiểm tra, đánh giá quá trình tự học của SV...).

2. Đảm bảo DH theo định hướng phát triển năng lực

DH theo định hướng phát triển năng lực đặt ra yêu cầu không chỉ trang bị kiến thức mà còn chú trọng hình thành và phát triển ở SV những năng lực, kĩ năng vận dụng tri thức để giải quyết vấn đề, tình huống nảy sinh trong cuộc sống và nghề nghiệp. Để đảm bảo DH theo định hướng phát triển NLTH cho SV trong *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* cần quan tâm đến tất cả các bình diện, từ: mục tiêu DH, nội dung DH, PPDH đến kiểm tra, đánh giá quá trình học tập của SV. Cụ thể:

- *Về mục tiêu DH*, mô tả rõ năng lực cần hình thành cho SV, đó là NLTH thể hiện trong mục tiêu DH, đảm bảo các yếu tố từ kiến thức, thái độ đến kĩ năng đều phải hướng tới việc phát triển NLTH cho người học.

- *Về nội dung DH*, không chỉ giới hạn trong tri thức và năng lực chuyên môn (các khái niệm, phạm trù, quy luật, các mối liên hệ...) mà còn bao gồm những nhóm nội dung nhằm hình thành và phát triển các kĩ năng thể hiện NLTH ở SV, như: kĩ năng đọc và nghiên cứu tài liệu học tập, thu thập và tìm kiếm tài liệu học tập, lập kế hoạch và quản lí thời gian học tập, tự kiểm tra, đánh giá quá trình học tập của cá nhân...

- *Về PPDH*, GV xác định các PPDH đảm bảo DH theo định hướng năng lực không chỉ nhằm mục tiêu phát triển năng lực chuyên môn (những tri thức, kĩ năng chuyên môn) mà còn phải đảm bảo việc hướng

tới hình thành và phát triển các năng lực phương pháp, năng lực xã hội, năng lực cá thể cho SV.

- *Về phương pháp kiểm tra, đánh giá kết quả học tập*, yêu cầu phải chú trọng vào khả năng vận dụng, sáng tạo tri thức trong những tình huống ứng dụng khác nhau. DH theo định hướng năng lực chú trọng vào kết quả “đầu ra” theo những cách thức riêng, phù hợp với điều kiện và hoàn cảnh cụ thể. Đồng thời, còn tạo khả năng cho việc xác định rõ ràng những gì cần đạt được và những tiêu chuẩn cho việc đo lường các thành quả.

3. Đảm bảo tính khoa học và tính đặc thù của môn học

Là một môn khoa học chính trị, *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* chứa đựng những nội dung tri thức lí luận và phương pháp luận của chủ nghĩa Mác-Lênin. Mặc dù, với mỗi bộ phận hợp thành chủ nghĩa Mác-Lênin lại có những nội dung riêng của nó. Song, sự hình thành, phát triển các nội dung lí luận của chủ nghĩa Mác-Lênin là một quá trình, các luận điểm lí luận có quan hệ mật thiết với nhau, bổ sung và hỗ trợ cho nhau. Do đó, đảm bảo tính khoa học trong DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* thể hiện ở việc tri thức của các chương, mục luôn phải được đặt trong mối quan hệ có tính logic và biện chứng với các bộ phận hợp thành chủ nghĩa Mác-Lênin. Bên cạnh đó, GV phải đảm bảo tính chính xác của các khái niệm, phạm trù, quy luật, đó là cơ sở giúp SV hiểu được nội dung của lí luận.

Tính đặc thù trong DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* biểu hiện ở những tri thức khoa học lí luận được DH trong phần này đều là những nguyên lí, quy luật, tính quy luật của quá trình vận động, phát triển của tự nhiên, xã hội. Do đó, trong quá trình DH, để SV hiểu và nắm vững các tri thức cũng như hình thành được những năng lực tương ứng, GV cần phải liên hệ, vận dụng tri thức ấy vào thực tiễn để làm rõ, bổ sung và phát triển lí luận cho phù hợp với điều kiện và tình hình phát triển của xã hội. Những lí luận của chủ nghĩa Mác-Lênin luôn được xuất hiện trong những bối cảnh cụ thể khác nhau, nhằm giải quyết những vấn đề cụ thể khác nhau nên hình thức thể hiện tư tưởng, quan điểm cũng khác nhau. Do đó, chỉ khi đảm bảo được tính đặc thù của DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* về chủ nghĩa xã hội mới làm cho SV hiểu đúng tinh thần, bản chất của nó, tránh được xu hướng kinh viện, giáo điều trong học tập cũng như cuộc sống.

4. Đảm bảo tính thực tiễn trong DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* về chủ nghĩa xã hội ở các trường đại học hiện nay

DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* về chủ

nghĩa xã hội theo định hướng NLTH, có mục tiêu hướng tới hình thành và phát triển các năng lực, đặc biệt là NLTH cho SV phải đảm bảo nguyên tắc tính thực tiễn. Từ những hiểu biết về tri thức, các kĩ năng, thái độ, tinh thần mà SV có được trong quá trình học tập môn học, SV có thể huy động chúng để thực hiện nhiệm vụ học tập của mình và giải quyết những nhiệm vụ, vấn đề trong thực tiễn cuộc sống.

Đảm bảo nguyên tắc tính thực tiễn trong DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* về chủ nghĩa xã hội thể hiện ở việc trong quá trình DH, GV không đơn giản hóa cũng không tuyệt đối hóa các vấn đề lí luận và thực tiễn chính trị - xã hội, phải luôn gắn những vấn đề lí luận với thực tiễn. Việc làm này thể hiện trước hết ở việc liên hệ những nội dung tri thức môn học, bài học với các vấn đề chính trị - xã hội của thực tiễn cuộc sống và lịch sử xã hội. Từ những liên hệ và tổng kết thực tiễn ấy để rút ra những bài học, nguyên tắc nhằm bổ sung và phát triển lí luận. Có như vậy mới tạo ra được sức sống bền vững của lí luận.

Đảm bảo nguyên tắc tính thực tiễn trong DH bộ môn theo định hướng NLTH tại các trường đại học hiện nay còn thể hiện ở quá trình tổ chức thực hiện hoạt động DH, GV phải căn cứ vào những điều kiện, hoàn cảnh cụ thể, vào những đặc thù của từng trường, đối tượng SV mà xây dựng những nội dung DH, chọn lựa và kết hợp các PPDH phù hợp để có thể huy động tối đa sự tham gia của SV vào hoạt động DH. Từ đó, phát huy được tính tích cực, chủ động, tự giác, sáng tạo của SV; khơi dậy, rèn luyện, phát triển các năng lực, đặc biệt là NLTH ở SV.

5. Tạo áp lực trong dạy - học

Có hai loại áp lực trong quá trình DH: - Áp lực bên ngoài được tạo ra từ thầy cô và nhà trường; - Áp lực bên trong có được từ chính sự tự ý thức của SV. Trong đó, áp lực bên trong là yếu tố quyết định đến hiệu quả của quá trình học tập cũng như tự học của SV. Tuy nhiên, khi SV chưa nhận thức được để tự tạo ra áp lực cho bản thân trong tự học thì nhà trường và GV cần thông qua cách quản lí, tổ chức DH và các PPDH để tạo ra áp lực trong học tập cho SV, hướng SV vào những mục tiêu và nhiệm vụ học tập; từ đó, hình thành thói quen và ý thức TH cho SV. Áp lực học tập được xác định là một nguyên tắc đảm bảo mục tiêu DH, bởi: SV ở các trường đại học đa số sống xa gia đình, phải thuê nhà ở trọ và sinh hoạt tự quản; vừa là học sinh phổ thông, trải qua rất nhiều những đợt thi cử căng thẳng nên khi vào học đại học không thể tránh khỏi tâm lí thỏa mãn và cho phép bản thân "tam nghĩ xả hơi"; vì vậy việc học tập cũng chưa được tập trung đúng mức. Do đó, GV cũng như nhà trường cần tạo ra những động cơ để thúc đẩy SV tập trung học tập tích cực và hiệu quả.

Bên cạnh đó, DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* thường được tổ chức thực hiện với đối tượng SV năm thứ nhất. Đây là đối tượng có đặc điểm tâm, sinh lí đặc biệt; là thời kì các em đang có sự phát triển mạnh mẽ về cả thể chất, trí tuệ và năng lực, nhiệt tình, ham hiểu biết, thích khám phá, muốn khẳng định bản thân nhưng lại thiếu kĩ năng và kinh nghiệm sống. Với đặc điểm tâm lí lứa tuổi như vậy, lại được sống trong thời đại khoa học - công nghệ kĩ thuật phát triển mạnh mẽ, giai đoạn kinh tế thị trường, hội nhập và phát triển của đất nước; phần lớn các trường đại học nằm trên địa bàn các thành phố lớn, các trung tâm kinh tế, văn hóa, xã hội, nơi có rất nhiều các hoạt động văn hóa nghệ thuật sôi động và hấp dẫn...; những yếu tố môi trường bên ngoài đó một mặt tạo ra rất nhiều thuận lợi cho việc học tập, sinh hoạt của SV, nhưng cũng sẽ là những yếu tố làm SV bị sao nhãng, mất tập trung vào hoạt động học tập, có thể ảnh hưởng tiêu cực đến SV. Do đó, đảm bảo nguyên tắc tạo áp lực trong DH chính là tạo ra những động cơ bên ngoài cần thiết để dần dần chuyển hóa thành động cơ bên trong khi SV nhận thức đúng đắn được vai trò và ý nghĩa của việc học cũng như trách nhiệm của bản thân.

6. Đảm bảo tính hiệu quả, khả thi

Mục đích cuối cùng trong quá trình đổi mới PPDH là hiệu quả DH. Khi đó, những biện pháp được đề xuất vừa được áp dụng rộng rãi, vừa đảm bảo sự tích cực nhận thức, tích cực học tập của SV, nâng cao chất lượng dạy và học. DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* theo định hướng NLTH, SV không chỉ nắm vững những tri thức khoa học của môn học mà còn hình thành và phát triển NLTH và các năng lực cơ bản khác để nâng cao khả năng và hiệu quả của hoạt động học tập và thực tiễn của SV.

DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* theo định hướng NLTH phải tăng cường hoạt động của SV trong việc tham gia các hoạt động tự học, làm cho SV học tập chủ động, độc lập, tích cực, tự giác và sáng tạo hơn. Những biểu hiện trên có được khi các biện pháp DH môn học về chủ nghĩa xã hội theo định hướng NLTH được xây dựng trên nguyên tắc đảm bảo tính hiệu quả và khả thi. Tính khả thi của các biện pháp này theo định hướng NLTH biểu hiện ở việc phải chọn lựa những PPDH phù hợp, điều kiện trường lớp, trang thiết bị phục vụ DH, điều kiện kinh phí, tài liệu DH cũng như đối tượng DH ở mỗi nhà trường. Nếu không chú ý đến những yếu tố, điều kiện này thì các phương pháp, biện pháp xây dựng và lựa chọn sẽ thiếu tính thực tế và khi ứng dụng sẽ hạn chế hiệu quả của nó.

(Xem tiếp trang 215)

Từ đặc thù kiến thức của phần *Lí luận về chủ nghĩa xã hội* trong môn *Những nguyên lí cơ bản của chủ nghĩa Mác-Lênin*, GV cũng có thể vận dụng DH NCTH bằng cách xây dựng tình huống từ các phim tài liệu, các clip để vận dụng lí thuyết vào giải quyết những vấn đề của thực tiễn xã hội. Việc sử dụng tình huống là các clip, video vừa giúp GV không phải thuyết trình bằng lời khi mô tả tình huống mà cũng ảnh hưởng tác động đến SV rất mạnh và đa chiều.

2.2. Ví dụ 2: Sử dụng NCTH với tình huống di dân trong phim tài liệu của chương trình VTV đặc biệt "*Hành trình sự sống và cái chết*" để DH phần kiến thức "*Chủ nghĩa tư bản - không phải là tương lai của loài người*" (Chương IX, Giáo trình *Những nguyên lí cơ bản của chủ nghĩa Mác-Lênin*):

- *Mô tả tình huống:* GV gửi đường link của phim tài liệu "*Hành trình sự sống và cái chết*" và yêu cầu SV xem.

- *Nhiệm vụ:* GV nêu nhiệm vụ cho SV tự nghiên cứu chuẩn bị ở nhà, khi đến lớp GV chia nhóm cho SV thảo luận theo các vấn đề sau: + *Nhóm 1:* Vì sao người dân Syria lại rời bỏ quê hương của mình, bất chấp mọi nguy hiểm trên con đường trốn chạy sang châu Âu để sống cuộc sống của dân tị nạn? Nguyên nhân sâu xa là do đâu?; + *Nhóm 2:* Bộ phim nói đến những vấn đề gì của thế giới đương đại. Những vấn đề đấy do đâu mà ra?; + *Nhóm 3:* Với cục diện của thế giới đương đại, bản chất cũng như trình độ phát triển của CNTB có thể giải quyết được những vấn đề chiến tranh, bạo lực, bất công không? Vì sao?; + *Nhóm 4:* Người dân lao động trên thế giới mong muốn được sống trong một xã hội như thế nào? Họ phải làm gì để có được xã hội ấy?

- *Yêu cầu và kết quả:* + SV luận giải được nguyên nhân của cuộc di dân từ Syria sang châu Âu: do chiến tranh, bạo lực; + Chỉ ra được những vấn đề của thế giới đương đại được đề cập đến: chiến tranh, đói nghèo, khủng bố, bệnh tật, bất công, bạo lực...; nguyên nhân của những vấn đề trên: các phe đối lập tranh giành lợi ích; + Hiểu và luận giải được thế giới đương đại không thể giải quyết được các vấn đề của nó, bởi bản chất của CNTB vẫn không thay đổi; + Thấy được quy luật tất yếu của sự phát triển xã hội về một xã hội tốt đẹp hơn, nhân văn hơn, đó là: CNXH.

DH NCTH là phương pháp DH mà trọng tâm là phân tích và giải quyết các vấn đề của trường hợp (tình huống) mà GV hoặc SV đặt ra nhằm gắn lí thuyết với thực tiễn. Mục tiêu này hoàn toàn phù hợp với đặc thù của hệ thống tri thức mở, gắn liền với đời sống kinh tế, chính trị, xã hội của phần *Lí luận về CNXH* trong chương trình môn học *Những nguyên lí cơ bản của*

chủ nghĩa Mác-Lênin. NCTH yêu cầu có sự cộng tác làm việc và thảo luận nhóm nên củng cố, phát triển năng lực giao tiếp xã hội và hợp tác cho SV; tạo điều kiện phát triển các kĩ năng tư duy độc lập, sáng tạo, phát hiện và giải quyết vấn đề, giúp SV biết liên hệ giữa lí luận với thực tiễn, phát triển NLTH. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Bộ GD-ĐT (2009). *Giáo trình Những nguyên lí cơ bản của chủ nghĩa Mác-Lênin*. NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật.
- [2] Bernd Meier - Nguyễn Văn Cường (2014). *Lí luận dạy học hiện đại - Cơ sở đổi mới mục tiêu, nội dung và phương pháp dạy học*. NXB Đại học Sư phạm.
- [3] Nguyễn Anh Thái (chủ biên, 2009). *Lịch sử thế giới hiện đại*. NXB Giáo dục Việt Nam.
- [4] Thái Duy Tuyên (2007). *Phương pháp dạy học truyền thống và đổi mới*. NXB Giáo dục.
- [5] Bộ GD-ĐT (2007). *Tài liệu hướng dẫn dạy học, học tập các môn khoa học Mác-Lênin và Tư tưởng Hồ Chí Minh*.
- [6] Võ Văn Dũng - Đỗ Thị Thùy Trang (2015). *Thực trạng dạy và học các môn Lí luận chính trị trong các trường cao đẳng hiện nay*. Kỉ yếu hội thảo khoa học, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội.

Các nguyên tắc dạy học...

(Tiếp theo trang 212)

Các nguyên tắc DH *NNLCB của chủ nghĩa Mác-Lênin* theo định hướng NLTH trên có liên quan mật thiết với nhau, bổ sung, hỗ trợ cho nhau. Chúng tạo thành một hệ thống hoàn chỉnh chi phối toàn bộ việc xác định các biện pháp, PPDH cũng như hình thức DH trong hoàn cảnh cụ thể, vừa nhằm đảm bảo mục tiêu giáo dục theo định hướng năng lực, vừa đảm bảo nâng cao chất lượng DH môn này ở các trường đại học hiện nay. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Đặng Quốc Bảo - Nguyễn Bá Hưng (2004). *Giáo dục Việt Nam hướng tới tương lai: Vấn đề và giải pháp*. NXB Chính trị Quốc gia - Sự thật.
- [2] Lê Khánh Bằng (2001). *Phương pháp dạy học và dạy cách học ở đại học* (tài liệu dịch). Phòng Quản lí khoa học, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội.
- [3] Nguyễn Hiến Lê (1993). *Tự học - một nhu cầu của thời đại*. NXB Mũi Cà Mau.
- [4] Nguyễn Cảnh Toàn - Lê Khánh Bằng (chủ biên) (2009). *Phương pháp dạy và học đại học*. NXB Đại học Sư phạm.
- [5] Phùng Văn Bộ (chủ biên, 2001). *Một số vấn đề về phương pháp giảng dạy và nghiên cứu Triết học*. NXB Giáo dục.
- [6] Thái Duy Tuyên (2007). *Phương pháp dạy học truyền thống và đổi mới*. NXB Giáo dục.